

УДК 336.17

Коваленко В.В.*доктор економічних наук,
професор кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету***Шепель Є.В.***викладач кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету*

ФОРМУВАННЯ РИНКОВОЇ ПОЗИЦІЇ БАНКІВ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ІНФЛЯЦІЙНИМ ПРОЦЕСОМ

Стаття присвячена обґрунтуванню поняття ринкової позиції банків. Визначено систему елементів, що формує процес управління інфляційним процесом у банках. Запропоновано методичний підхід до встановлення рівня ринкової позиції банків і його використання в системі управління інфляційним процесом.

Ключові слова: банківські установи, інфляційний процес, ринкова позиція, капітал банків, ефективність діяльності банків.

Коваленко В.В., Шепель Є.В. ФОРМИРОВАНИЕ РЫНОЧНОЙ ПОЗИЦИИ БАНКОВ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ИНФЛЯЦИОННЫМ ПРОЦЕССОМ

Статья посвящена обоснованию понятия рыночной позиции банков. Определена система элементов, которая формирует процесс управления инфляционным процессом в банках. Предложен методический подход к установлению уровня рыночной позиции банков и его использования в системе управления инфляционным процессом.

Ключевые слова: банковские учреждения, инфляционный процесс, рыночная позиция, капитал банков, эффективность деятельности банков.

Kovalenko V.V., Shepel E.V. FORMING MARKET POSITION OF BANKS in SYSTEM MANAGEMENT INFLATIONARY PROCESS

The article is sanctified to the ground of concept market position of banks. The system of elements, which forms a management process an inflationary process in jars, is certain. The methodical going is offered near establishment level of market position of banks and his use in control system an inflationary process.

Keywords: bank institutions, inflationary process, market position, capital of banks, efficiency of activity of banks.

Постановка проблеми. В системі управління інфляційним процесом банківської діяльності великого значення посідають підходи до визначення ринкової позиції банків.

Банківська система України протягом останніх років демонструє нестійкі показники розвитку, на що вплинули остання фінансова криза та інфляційні процеси, що пов'язані з наданням банківських послуг.

Сучасні умови ведення банківського бізнесу, поява нових ринкових ніш на ринку банківських послуг, впровадження нових банківських технологій обумовлюють підвищення конкуренції на грошово-кредитному ринку. За таких обставин банки змушені розширювати перелік власних операцій та послуг, підвищувати якість обслуговування з метою залучення більшої кількості клієнтів, збільшувати показники доходності та прибутковості своєї діяльності в цілому. В процесі конкурентної боротьби банки вирішують завдання конкурентного позиціонування, тобто вибір, здобуття і формування ринкової позиції.

З огляду на вищевикладене, вважаємо, що визначення рівня конкурентної позиції банків та встановлення її ролі в управлінні інфляційним процесом банків є достатньо актуальною темою дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню ринкової позиції банків присвячено наукові праці багатьох вчених та економістів, що досліджують проблеми розвитку банківської системи.

Так, у загальному вигляді під конкурентною позицією розуміють певну позицію суб'єкта господарювання відносно його конкурентів. Г. Азоева дала розширене визначення конкурентної позиції, під яким розуміє становище суб'єкта господарювання на ринку і ототожнює його з величиною ринкової частки того або іншого суб'єкта [1].

У праці В. Шинкаренка, Л. Бондаренко зазначено, що категорія «конкурентна позиція» відображає конкурентні відносини, результат конкурентної боротьби й основу для існування того чи іншого суб'єкта господарювання в конкурентному середовищі [2].

Слід звернути увагу і на надане визначення конкурентної позиції О.Й. Шевцовою – економічна категорія, призначена для оцінки результатів і стратегічного планування діяльності банку, вказує на місце та рейтинг банку на ринках збуту відповідно до результатів його діяльності, на його переваги й недоліки порівняно з іншими банками і небанківськими інститутами, які оперують на цих самих ринках [3, с. 89].

На думку Л.М. Єріс, ринкова позиція передбачає визначення основних індикаторів, за допомогою яких можна оцінити досягнутий рівень стабільності ринкової кон'юнктури щодо капіталізації, збалансованості залучених і розміщених ресурсів банку та їх достатності [4, с. 192].

Ми погоджуємося з думкою П. Друкера, що «Ринкова позиція, до якої слід наближатися, – не досягнення максимуму, а досягнення оптимуму. Зазначене вимагає чіткої ринкової стратегії та прийняття ризикових рішень [5].

Обґрунтувавши представлені вище визначення ринкової позиції, доходимо висновку, що ринкова позиція банків – це стан банківської установи, до якого слід наближатися, який визначається за допомогою певних індикаторів, за допомогою яких можна оцінити досягнутий рівень стійкості ринкової кон'юнктури щодо капіталізації, збалансованості залучених і розміщених ресурсів банку та їх достатності, а тим самим трансформації даної позиції до рівня інфляційних очікувань. Чим нижчий рівень ринкової позиції банку, тим вищий рівень для банку інфля-

ційних очікувань через виникнення дисбалансів між залученими і розміщеними коштами та проведення ризикової діяльності.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у формуванні системи індикаторів для визначення ринкової позиції банків з подальшим їх врахуванням в системі управління інфляційним процесом в банках.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою умовою ефективної боротьби з інфляційним процесом є вивчення та пізнання усіх його ключових елементів.

Розвиток інфляційного процесу зазвичай проходить два етапи. На першому з них темпи знецінення паперових грошей відстають від темпів зростання паперової маси, тому дезорганізаційний вплив інфляції на виробництво, торгівлю, кредит і грошовий обіг ще не цілком виявляється. Тимчасово навіть може створюватися специфічно висока кон'юнктура, основою якої є інфляція.

На другому етапі свого розвитку інфляційний процес стрімко прогресує, темпи зростання суспільного виробництва починають відставати від знецінення паперових грошей, а інфляційне переповнення каналів грошового обігу стає вже очевидним [6, с. 138].

Серед основних елементів інфляційного процесу слід відмітити накопичений економікою інфляційний потенціал, що виступає головним елементом інфляційної складової банківських операцій. Такі науковці, як О.М. Косий, В.К. Бурдачков, О.М. Проскурін інфляційний потенціал розглядають як відкладену інфляцію, що відіграє особливу роль серед монетарних чинників його розвитку та накопичення [7; 8].

Сам по собі інфляційний процес у банківській діяльності передбачає послідовну зміну цінового феномену, що спричиняє диспропорції у збалансуванні активних і пасивних операцій. Система управління інфляційним процесом пов'язана з аналізом проблем, виявлення крайових задач, пошуку оптимальних моделей рішень, забезпечення виконавчими про-

цесорами, ресурсами, програмою дій, в тому числі керівними процесорами чи кадровими управліннями для тактичного, виконавчого рівня системи.

Основні характеристики системи управління інфляційним процесом в банках представлені на рис. 1.

З нашої точки зору, обґрунтування ринкової позиції банків з урахуванням інфляційних очікувань повинна враховувати певні критерії, а саме: критерій ефективності проведення активних операцій; критерій залучення та запозичення ресурсів; критерій достатності капіталу банків; критерій ефективності діяльності банків.

За допомогою зазначених критеріїв вважаємо за доцільне встановити індикатор, за допомогою якого можливий розподіл вибірки банків за рівнем їх ринкової позиції. У загальному розумінні індикатор – це певний критерій, за допомогою якого можна визначити стан явища, що вивчається.

Індикатор ринкової позиції банків можливо встановити на основі інтеграції показників, що визначають критерії ефективності проведення активних операцій, залучення та запозичення ресурсів, достатності капіталу банків, ефективності діяльності банків.

Як зазначає Т. Б. Ковч, оцінка потребує багатокритеріального підходу, коли використовується комплекс взаємопов'язаних критеріїв [9, с. 334].

При формуванні системи індикаторів ринкової позиції банків слід в першу чергу з'ясувати методичне та аналітичне забезпечення. На основі вивчення літературних джерел, класифіковано основні методичні підходи, які доцільно використовувати при визначенні індикаторів (рис. 2).

З метою вирішення питання визначення поточного і прогнозування майбутнього рівня конкурентоспроможності банків, вирішення завдань підтримки прийняття управлінських рішень необхідно проводити аналіз їх ринкової позиції. Комплекс аналізу ринкової позиції банків представлено на рис. 3.

З нашої точки зору, для визначення ринкової позиції банків найбільш доцільним є використання інтегрованої оцінки, яка дозволяє об'єднати показ-

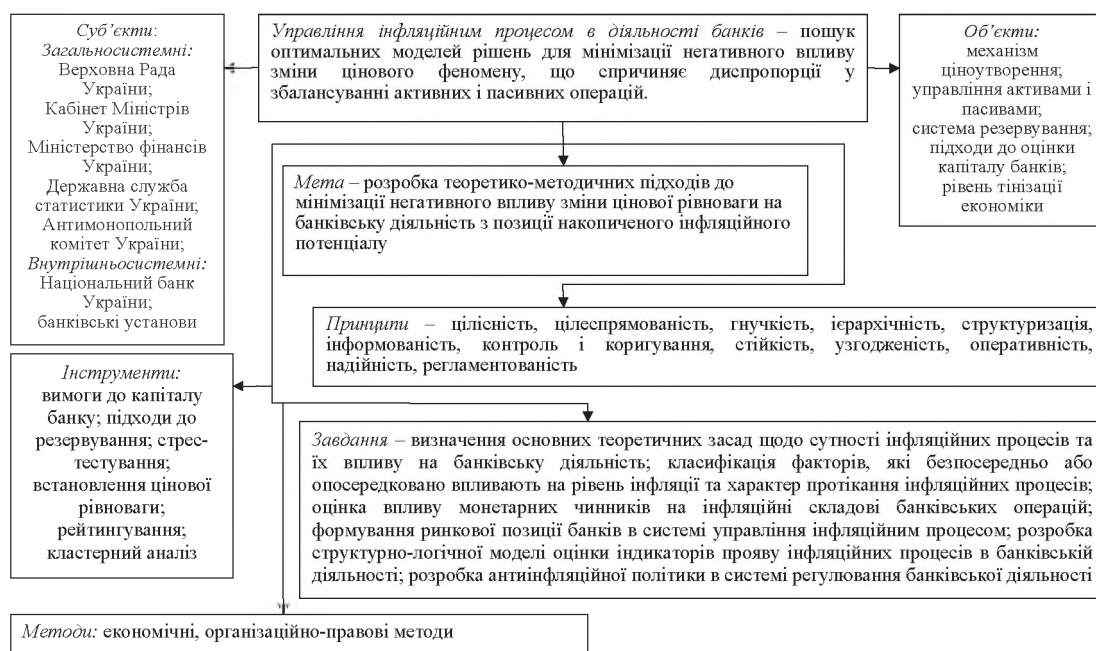

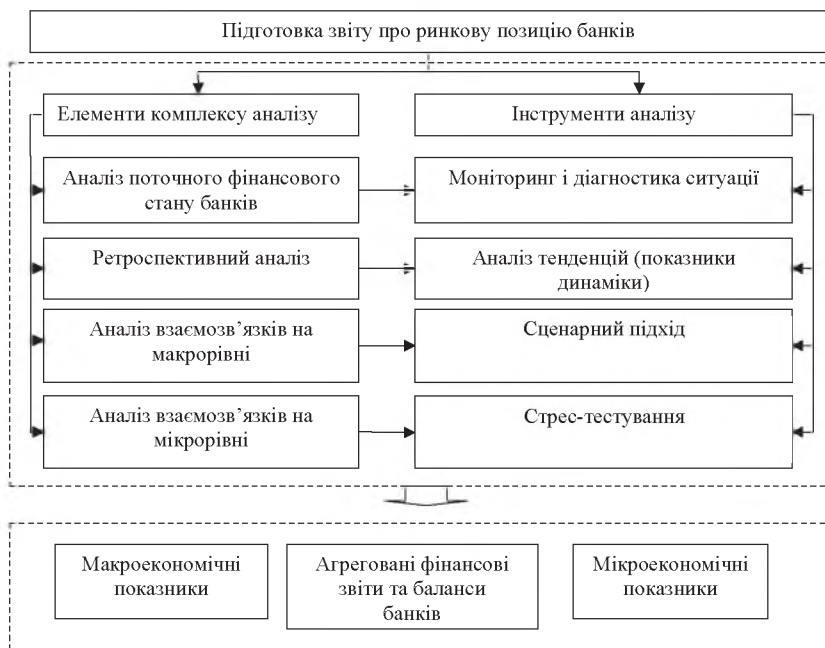
Рис. 1. Елементна побудова системи управління інфляційним процесом в діяльності банків

Джерело: складено авторами

Рис. 2. Класифікація методичних підходів для визначення індикаторів ринкової позиції банків

Джерело: систематизовано авторами за матеріалами

Рис. 3. Комплекс аналізу ринкової позиції банків

Джерело: складено авторами з використанням матеріалу [10, с. 111-117; 11, с. 3-8]

Рис. 4. Методичні основи розрахунку інтегрального показника ринкової позиції банків

Джерело: власна розробка

ники у єдину оцінку та розподілити банківські установи за певними критеріями на рівні конкурентної позиції.

Використання інтегральних оцінок для визначення рівня ринкової позиції виступає вагомими показниками для подальшого моделювання діяльності банків з урахуванням інфляційних очікувань.

З точки зору репрезентативності, інтегральний показник всебічно охоплює усі канали фінансових потоків банків, при цьому приведення комплексу розрахунків до інтегрального значення дозволяє врахувати вплив різних чинників, які не можуть бути зіставлені за інших форм оцінювання.

Методичні основи розрахунку інтегрального показника для визначення ринкової позиції банків наведені на рис. 4.

В економічній літературі для встановлення граничних меж і розрахункових значень можна застосовувати наступні методи: нормативний – граничні межі для розрахункових значень встановлюються державою на основі законодавчих вимог щодо дотримання визначених нормативів; запозичення досвіду – граничні межі розрахункових значень встановлюються на основі наявних альтернатив з досвіду інших країн; експертний – граничні межі розрахункових значень встановлюються на основі експертних оцінок з урахуванням специфіки діяльності суб'єкта економічної діяльності; експертний – граничні межі розрахункових значень встановлюються на основі експертних оцінок з урахуванням специфіки діяльності суб'єкта економічної діяльності [12, с. 168].

Таким чином, узагальнивши усе вищенаведене, можемо схематично зобразити модель багаторівневого агрегування розрахунку інтегрального показника ринкової позиції банків (рис. 5).

Слід відмітити, що виходячи з того, що коливання між показниками достатньо значне, є доцільним провести нормалізацію даних. Оскільки відхилення фактичного показника від норми в будь-якому напрямку є негативною тенденцією, і відповідним чином впливає на рівень фінансової безпеки, тому нормалізацію індикаторів можна проводити за наступною формулою:

$$x_{\text{норм}} = 1 - \frac{|x_{\text{факт}} - x_{\text{опт}}|}{x_{\text{опт}}} \quad (1)$$

Нормалізоване значення показника буде тим вище, чим меншим буде відхилення фактичного показника від оптимального. На практиці можлива ситуація, коли абсолютне від-

хилення показника перевищуватиме оптимальне значення, тобто $|x_{\text{факт}} - x_{\text{опт}}| > x_{\text{опт}}$, що в свою чергу є причиною від'ємного значення нормалізованого показника, в такому разі, з метою утримання показників в діапазоні $[0;1]$, присвоюємо нормалізованому показнику значення «0».

Для визначення вагових коефіцієнтів використаємо правило Фішберна, яке дає можливість визначити рівень значущості показників на основі їхнього ранжування [12]. Якщо систему показників упорядкувати за ступенем зниження їх значущості, то значущість i -го показника (r_i) слід визначати за формулою (2):

$$r_i = \frac{2 \cdot (N - i + 1)}{(N + 1) \cdot N}, \quad (2)$$

де r_i – ваговий коефіцієнт i -го показника сукупності;

N – кількість показників сукупності;

i – порядковий номер (ранг) показника сукупності.

За результатами проведених розрахунків отримуємо вагові коефіцієнти показників, що обрані для визначення рівня ринкової позиції, які наведені у таблиці 1.

Останнім етапом визначення рівня ринкової позиції банків є розрахунок інтегрального індексу. З цієї метою використовується лінійна математична модель, що отримала назву метод «зважених сум» (див. формулу 3):

$$I = \sum_{i=1}^n a_i z_i, \quad \sum a_i = 1, \quad 0 \leq a_i, \quad z_i \leq 1, \quad (3)$$

де a_i – вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску i -го показника в інтегральний індекс;

z_i – нормалізований показник.

Виходячи з того, що розрахований рівень ринкової позиції знаходиться у межах від $[0;1]$, вважаємо за доцільне визначитися з градацією банків, використовуючи показник розмаху варіації, який розраховується як різниця між найбільшим та найменшим значенням ознаки у сукупності, що вивчається. Поділ банків за рівнем ринкової позиції наведено у таблиці 2.

Як бачимо з наведених даних, можемо зробити висновок, що найбільший вплив накопиченого інфляційного потенціалу на рівень ринкової позиції банків спостерігається станом на 01.01.2010. Зазначене викликано перш за все впливом інфляції на вартість капіталу банків та зміною процентних ставок через зменшення чистої процентної маржі та чистого процентного спреда.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити наступні висновки.

Для забезпечення ринкової позиції банків слід вирішити питання стимулювання ринків капіталів, що є досить актуальним для України, оскільки набір фінансових інструментів обмежений.

Обґрунтовано, що управління інфляційним процесом в діяльності банків – пошук оптимальних моделей рішень для мінімізації негативного впливу зміни цінового феномену, що спричиняє диспропорції у збалансуванні активних і пасивних операцій.

Запропонована методика підтверджує той факт,

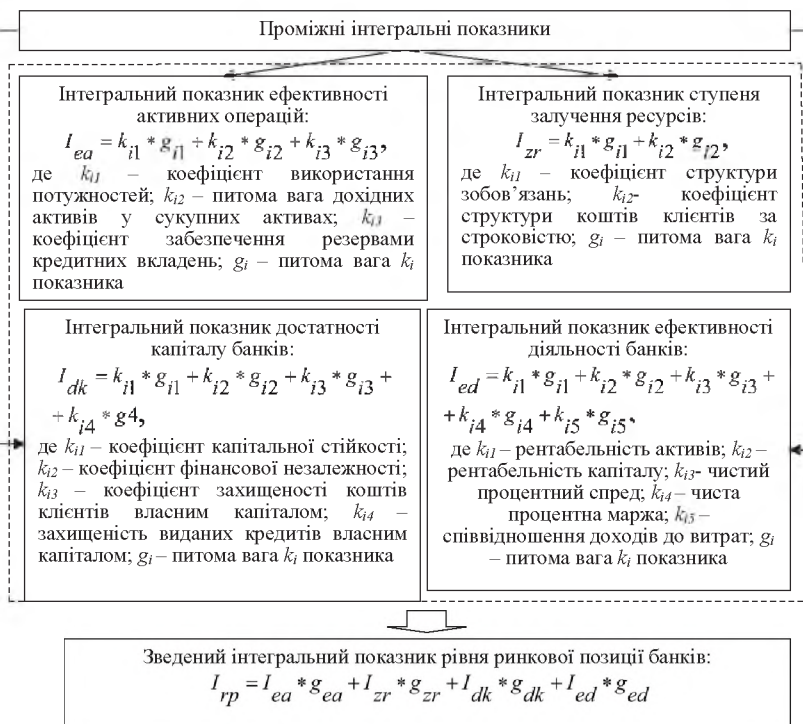

Рис. 5. Модель багаторівневого агрегування розрахунку інтегрального показника ринкової позиції банків

Джерело: складено авторами

Таблиця 1

Вагові коефіцієнти показників взятих для розрахунку рівня ринкової позиції банків

№ пор.	Назва показників	Ранг	Ваговий коефіцієнт
1.	Інтегральний показник ефективності активних операцій	2	0,3333
1.1	Коефіцієнт використання потужностей	1	0,5556
1.2	Рівень дохідних активів	2	0,3334
1.3	Коефіцієнт забезпечення резервами кредитних вкладень	3	0,2110
2.	Інтегральний показник достатності капіталу банків	1	0,4444
2.1	Коефіцієнт капітальної стійкості	4	0,1111
2.2	Коефіцієнт фінансової незалежності	3	0,2222
2.3	Коефіцієнт захищеності коштів клієнтів власним капіталом	2	0,3333
2.4	Захищеність виданих кредитів власним капіталом	1	0,4444
3.	Інтегральний показник ступеня залучення ресурсів	4	0,1111
3.1	Коефіцієнт структури зобов'язань	1	0,6667
3.2	Коефіцієнт структури коштів клієнтів за строковістю	2	0,3333
4.	Інтегральний показник ефективності діяльності банків	3	0,2222
4.1	Рентабельність активів	1	0,3333
4.2	Рентабельність капіталу	2	0,2667
4.3	Чиста процентна маржа	3	0,2000
4.4	Співвідношення доходів і витрат	4	0,1333
4.5	Чистий процентний спред	5	0,0667

Таблиця 2

Розподіл банків, що досліджуються за рівнем ринкової позиції

Градація	01.01.2010	01.01.2012	01.01.2014
від 0 до 0,333 низький	ПАТ «Приватбанк»; АТ «Ощадбанк»; ПАТ «Укрексімбанк»; ПАТ «Дельта Банк»; ПАТ «Райффайзен банк Аваль»; ПАТ «ОТП Банк»; ПАТ «Брокбізнесбанк»; ПАТ «Фінансова ініціатива»; ПАТ «Сіті Банк»; ПАТ «Платіум Банк»; ПАТ «Промінвестбанк»; ПАТ «Мега Банк»; ПАТ «Фортуна-Банк»	АТ «Ощадбанк»; ПАТ «Фінансова ініціатива»; ПАТ «Сіті Банк»; ПАТ «Платіум Банк»; ПАТ «Ідея Банк»	
від 0,334 до 0,666 середній		ПАТ «Укрексімбанк»; ПАТ «Райффайзен банк Аваль»; ПАТ «Брокбізнесбанк»; ПАТ «Діві Банк»; ПАТ «Промінвестбанк»	ПАТ «Дельта Банк»; ПАТ «Брокбізнесбанк»; ПАТ «Сіті Банк»
від 0,667 до 1 високий	ПАТ «ВіейБі Банк»	ПАТ «Приватбанк»; ПАТ «Дельта Банк»; ПАТ «ВіейБі Банк»; ПАТ «ОТП Банк»; ПАТ «Кредит Агріколь Банк»; ПАТ «Мега Банк»; ПАТ «Банк Восток»; ПАТ «Фортуна-Банк»; ПАТ «Банк Перший»; ПАТ «Таскомбанк»	ПАТ «Приватбанк»; АТ «Ощадбанк»; ПАТ «Укрексімбанк»; ПАТ «Райффайзен банк Аваль»; ПАТ «ВіейБі Банк»; ПАТ «ОТП Банк»; ПАТ «Кредит Агріколь Банк»; ПАТ «Фінансова ініціатива»; ПАТ «Діві Банк»; ПАТ «Платіум Банк»; ПАТ «Промінвестбанк»; ПАТ «Мега Банк»; ПАТ «Банк Восток»; ПАТ «Фортуна-Банк»

що класифікація банків за методикою Національного банку України практично не визначає рівень ринкової позиції за показниками, що характеризують ефективність та стійкість їх розвитку.

Таким чином, оцінювання впливу інфляції на діяльність банків доцільно здійснювати через визначення інтегрованих показників ефективності активних операцій; достатності капіталу банків; ступеня залучення ресурсів; ефективності діяльності банків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Азоев Г.Л. Конкурентные преимущества фирмы / Г.Л. Азоев, А.П. Челенков. – М. : Типография «Новости», 2000. – 378 с.
2. Бондаренко Л.А. Побудова системи ризик-менеджменту в комерційному банку / Л.А. Бондаренко // Фінанси України. – 2003. – № 9. – С. 85-93.
3. Шевцова О.Й. Конкурентна позиція банку як основа управління економічною безпекою, фінансовою стійкістю / О.Й. Шевцова, Г.В. Нор // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». – 2012. – № 6. – С. 88-94.
4. Єріс Л. М. Оцінка індикаторів ринкової позиції банків в сучасних умовах розвитку фінансового ринку / Л. М. Єріс // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 7. – С. 191-200.
5. Друкер, Питер Менеджмент: задачи, обязанности, практика. / Пер. с англ. – М. : ООО «И.Д. Вильямс». – 2008. – 992 с.
6. Косой А.М. Денежная эмиссия: сущность, свойства и оптимальность / А.М. Косой // Деньги и кредит. – 2001. – № 5. – С. 34-45.
7. Бурлачков В.К. Денежная теория и динамическая экономика: выводы для России / В.К. Бурлачков. – Эдиториал УРСС, 2003. – 352 с.
8. Проскурин А.М. Природа неполноценных денег и их влияние на экономику / А.М. Проскурин // Бизнес и банки. – 2003. – № 4. – С. 94-102.
9. Ковч Т. Б. Методичні підходи до оцінювання ефективності фінансового моніторингу в комерційних банках / Т. Б. Ковч // Науковий вісник НЛТУ України. – Вип. 21.15. – 2011. – С. 334-342.
10. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій : монографія. Л. О. Лігоненко – К. : Київськ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 580 с.
11. Кузьмін О. Є. Система корпоративного управління; формування та оцінювання на засадах економічних індикаторів (на прикладі машинобудування) : монографія / О. Є. Кузьмін, А. М. Дідик., О. Г. Мельник [за заг. ред. О. Є. Кузьміна]. – Львів : Трида плюс, 2008. – 369 с.
12. Кирьянов Б. Ф. К Теории интегральных показателей качества систем на основе линейных математических моделей / Б.Ф. Кирьянов, Д. В. Кирьянов Современные наукоёмкие технологии. – 2008. – № 4. – С. 134-144.